

شیوه طلب حاجات دنیوی و اخروی در سیره عبادی امام باقر علیه السلام

□ اسماعیل دانش *

چکیده

سیره عبادی امامان معصوم علیهم السلام از جمله سیره عبادی امام باقر علیه السلام سرمشق و الگوی عملی و عینی برای رفتارها و عبادات ماست؛ انسان موحد خالق خود را خدای یکتا می داند و همه شئون وجودی خود را وابسته به دوام فیض الهی دانسته و حوائج خود را از او درخواست می کند. این مقاله با روش تحلیلی- توصیفی به این نتیجه دست یافته است که سیره عبادی امام باقر علیه السلام سرمشق و الگوی عملی و عینی است دنیا عالم نیاز است و انسان مکلف به برطرف کردن نیازهای خود از طریق دعاست؛ سیره عبادی امام باقر علیه السلام تجسم عملی عبادت و کاربست آن در عمل و رفتار است که در قالب عمل و رفتار عینی، تجلی یافته است. کیفیت طلب حاجات دنیوی و اخروی بر اساس سیره عبادی امام باقر علیه السلام که امام صادق علیه السلام آن را نقل کرده است به شیوه‌های مختلف بیان شده است مانند طلب حاجت با خشوع و خضوع، طلب حاجت در مسجد و مکان‌های مقدس، طلب حاجت در زمان زوال خورشید، طلب حاجت به صورت دسته جمعی، طلب حاجت در نماز شب و در حال سجده.

کلیدواژه‌ها: حوائج، سیره، عبادت، امام باقر علیه السلام حوائج دنیوی و اخروی.

مقدمه

یکی از اهداف مهم خلقت انسان عبادت است. سیره عبادی امامان معصوم علیهم‌السلام از جمله سیره عبادی امام باقر علیه‌السلام سرمشق و الگوی عملی و عینی برای رفتارها و عبادت ماست؛ لذا شناخت سیره عبادی امام باقر علیه‌السلام و شیوه طلب حوائج دنیوی و اخروی آن حضرت، برای مسلمان لازم و ضروری است تا بتواند عذری مقبول به پیشگاه خداوند باشد و هم باور به امکان تحقق امور و دستیابی به صراط مستقیم و رستگاری را فراهم سازد. انسان موحد فقط خالق خود را خدای یکتا می‌داند و همه شئون وجودی خود را وابسته به دوام فیض الهی دانسته و حوائج خود را تن‌ها از او درخواست می‌کند در قرآن کریم مردم به طلب حاجت از خداوند سفارش شده است: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (غافر، ۶۰)؛ مرا بخوانید تا دعای شما را مستجاب کنم»، یا: «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ اجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ (بقره، ۱۸۶)؛ و هنگامی که بندگان من، از تو درباره من سؤال کنند، [بگو]: من نزدیکم! دعای دعاکننده را، به هنگامی که مرا می‌خواند، پاسخ می‌گویم».

خداوند این دنیا را عالم نیاز قرار داده و انسان برای بقا و تکامل خود مکلف به برطرف کردن نیازهای خود است. لذا یکی از اقدامات انسان‌های مؤمن برای نزول نعمت‌های الهی، اعم از نعمت‌های دنیوی و اخروی، دعا و طلب آن‌ها از حق تعالی است. ما به دعا و طلب حاجت از خداوند برای دنیا و آخرت سفارش شده‌ایم. خداوند در آیات ۲۰۰ و ۲۰۱ و ۲۰۲ سوره بقره می‌فرماید: (بعضی از مردم می‌گویند: خداوند! به ما در دنیا، [نیکی] عطا کن! ولی در آخرت، بهره‌ای ندارند؛ و بعضی می‌گویند: پروردگارا! به ما در دنیا [نیکی] عطا کن! و در آخرت نیز [نیکی] مرحمت فرما! و ما را از عذاب آتش نگاه‌دار! آن‌ها از کار [و دعای] خود، نصیب و بهره‌ای دارند و خداوند، سریع الحساب است)؛

فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ؛ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ؛ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ. طلب حاجت دنیوی و اخروی از خداوند موضوعی است که مورد توصیه قرار گرفته است اما آنچه در این مقاله مورد پژوهش و بررسی قرار می‌گیرد، کیفیت طلب حوائج دنیوی و اخروی در سیره عبادی امام باقر علیه‌السلام می‌باشد.

مفهوم‌شناسی و چارچوب نظری بحث

سیره در لغت

کلمه «سیره» اسم مصدر از ماده «سیر» و بر وزن «فعله» است، که در زبان عربی بر نوع دلالت می‌کند؛ برای مثال، «جَلَسَه» به معنای نشستن، ولی «جَلَسَه» به معنای سبک و نوع نشستن می‌باشد؛ بنابراین «سیر» یعنی رفتار، ولی «سیره» یعنی نوع و سبک رفتار (مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، ۱۳۸۹، ۴۹).

به نظر اهل لغت یک نوع سیر و حرکت در قالب راه رفتن یا فعالیت‌های دیگر در مفهوم سیره نهفته است؛ همان‌گونه که مشتقات آن مانند «سار، سیر، سیر و سیروا» به نوعی متضمن معنای رفتار و حرکت هستند. همچنین کاربرد مشتقات سیره در قرآن کریم به شکل امر: (سیروا فی الارض) (انعام، ۱۱)؛ و فعل مضارع: (اولم یسیروا فی الارض) (روم، ۹)؛ ناظر به همین معناست.

سیره در اصطلاح

سیره در اصطلاح، یعنی استمرار روش و شیوه مستمر عملی در میان مردم بر انجام کاری و یا ترک عملی. و اگر مراد از مردم (ناس) همه عقلا باشد، این سیره را سیره عقلا و اگر همه مسلمین یا پیروان مذهب و یا گروهی خاص از مسلمانان باشد آن را سیره متشرعه می‌نامند (مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، ۱۳۸۹، ۴۹۴).

شهید مطهری هم وزن بودن سیره را با هیئت «فعله» دلیل بر این قرار داده است که این هیئت معنای خاصی به آن می‌بخشد و آن معنا عبارت از نوع و سبک خاص رفتار است، به نظر ایشان هر رفتاری را نمی‌توان اصطلاحاً سیره نامید؛ بلکه رفتاری که دارای روش و سبک ویژه باشد، مصداق سیره خواهد بود (مطهری، ۱۳۸۳، ۴۳)؛ چراکه هیئت مذکور در لغت عرب دلالت بر نوع و روش خاص دارد؛ چنان‌که اگر گفته شود جلست «جلسه» نوع مخصوص نشستن را می‌رساند؛ برعکس اگر بگوییم جلست «جلسه» به مطلق نشستن دلالت دارد. (همان، ۴۶). برخی دیگر از سیره‌نویسان بر همین اساس «سبک و قاعده رفتار» را معنای سیره دانستند که بنابراین قواعد حاکم بر رفتار فرد را باید جست‌وجو کرد (حسینی زاده و اعرافی، ۱۳۹۳، ۱: ۱۰).

بنابراین از تعریف‌های پیش‌گفته به دست می‌آید: یکی معنای عام سیره که عبارت است از ثبت وقایع تاریخی و سرگذشت افراد، دوم معنایی خاص که سبک و قاعده رفتار می‌باشد. تفاوت این دو معنا علاوه بر میزان شمول و فراگیری، در این جهت نیز ظاهر می‌شود که سیره به معنای اول، یکی از مصادر سیره به معنای دوم است؛ یعنی از بررسی عملکرد افراد در طول زندگی او، می‌توان به سبک و روش رفتاری وی دست پیدا کرد (همان).

عبادت در لغت

«عبادت» در لغت به معنای نهایت تذلل و تواضع در برابر مولا و سرور همراه با اطاعت از او، غایت تذلل (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ۵۴۲)، انقیاد و خضوع آمده است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ۲۷۰)؛ و به معنای خضوع و تذلل و اظهار خواری نیز آمده، همان‌طور که راهی را که با رفت و آمد بسیار صاف شود، طریق معبد گویند (فیومی، ۱۴۰۵، ۲۶۱).

عبادت در اصطلاح

در اصطلاح عبادت، اسم جامعی است که تمام آنچه را که خداوند دوست می‌دارد و به آن خوشنود می‌گردد در برمی‌گیرد اعم از عقاید و اعمال قلوب و اعمال جوارح و همه اعمالی که بنده را به خدا نزدیک می‌کند. بنابراین همه آنچه خداوند در کتابش و سنت رسولش حضرت محمد ﷺ مشروع قرار داده در تعریف عبادت داخل است، عبادت انواع مختلفی دارد، بعضی عبادات قلبی است، مانند: ارکان ششگانه ایمان، ترس، رجاء، توکل، رغبت، رهبت و غیره، و بعضی عبادات ظاهری است، مانند: نماز، زکات، روزه و حج. (<https://vaislamah.com>).

سیره عبادی و حوائج

سیره عبادی امامان معصومین علیهم‌السلام و امام باقر علیه‌السلام در واقع تجسم عملی عبادت و کاربست آن در عمل و رفتارهای عبادی آن حضرت است که در قالب عمل و رفتار عینی در معرض دید علاقه‌مندان قرار گرفته است. منظور از سیره عبادی امام باقر علیه‌السلام در این نوشتار عبارت است از: «سبک، روش و قواعد خاص رفتارهای عبادی امام باقر علیه‌السلام که در قالب عمل و گفتار مطرح شده

و منشأ استخراج سبک و روش عبادت قرار می‌گیرند.

لازم به ذکر است که عنوان «سیره» بیشتر معطوف به روش عملی است، اما در این مقاله به سخنانی که امام باقر علیه السلام بارها درباره عبادت و کیفیت درخواست حوایج دنیوی و اخروی بر زبان جاری می‌فرمود نیز پرداخته می‌شود؛ زیرا اگر «سخن» بخشی از «عمل» انسان شمرده شود، آن را نیز می‌توان در مفهوم «سیره» گنجانید؛ زیرا امام علی علیه السلام رهبر جامعه اسلامی را به خودسازی و راهنمایی دیگران با سیره عملی اعم از گفتار و رفتار سفارش نموده است: «وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ». (نهج البلاغه، ۴۸۰)؛ و حاکم باید آموزش او به کردارش پیش از آموزشش به گفتارش باشد. منظور حضرت تمامی گفتارها و رفتارهاست؛ زیرا رهبر اسلامی باید در تمام زمینه‌ها چه در گفتار و چه در رفتار باید الگوی و اسوه برای دیگران باشد. در رفتار انسان هدفمند مانند فرد معصوم، گونه‌ای هماهنگی و همسویی وجود دارد که از مجموع آن می‌توان به سبکی ویژه دست یافت. اینکه در روایات به فرمانروایان سفارش می‌شود برابر کتاب خدا و سیره پیامبر صلی الله علیه و آله رفتار کنند، یعنی رفتار و کردار و گفتار آنان با آنچه حضرت انجام داده، ناسازگاری نداشته باشند؛ زیرا رفتار پیامبر صلی الله علیه و آله در تمام زمینه‌ها حجت است.

حوایج جمع حاجت است و حاجت در نیاز و احتیاج استعمال شده است احتیاج و نیازها یا دنیوی است یا اخروی. حاجت‌های دنیوی شامل حاجت‌های مادی و غیرمادی می‌شود. حاجت‌های مادی شامل خوراک، املاک، لباس، خودرو و سایر چیزهایی است که برای زندگی ما لازم است. حاجت‌های غیرمادی شامل عشق، تحسین، توجه و تشویق و... است که برای رسیدن به شادی و رضایت باید به آن‌ها پاسخ داد. دعا کردن یکی از راه‌های مهم برای گرفتن حاجت است که بسیاری از افراد به آن اعتقاد دارند. برای مثال، اگر کسی به دنبال یک فرصت کاری باشد، ممکن است با دعا کردن به درگاه خداوند، سریع‌تر به مقصود خود برسد. این روش به بسیاری از افراد کمک کرده و بسیاری از تجربه‌های موفقیت‌آمیزی را به آن‌ها داده است. افراد می‌توانند با دعا کردن به خداوند، به حاجتی که دارند، به راحتی برسند. این روش نیز به افراد امکان می‌دهد تا با توجه به نیازهای خود، به خداوند دعا کنند و به آن‌ها کمک کند. بنابراین، دعا کردن می‌تواند یکی از راه‌های مؤثر برای گرفتن حاجت باشد که بسیاری از افراد

به آن اعتماد دارند. حاجت خواستن از خداوند چه حاجت دنیوی باشد یا حاجت اخروی مورد تأکید قرار گرفته است. امام باقر علیه السلام می فرماید: «ما مِنْ شَيْءٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ مَا عِنْدَهُ؛ (ابی جعفر، ۱۴۰۵، ۴: ۱۹) هیچ چیز در نزد خدا آن قدر مطلوب و محبوب نیست که آنچه نزد اوست از وی درخواست و تقاضا شود».

در حدیثی قدسی نقل شده است که خداوند به موسی، وحی فرمود: «یا مُوسَى سَلِنِي كُلَّ مَا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ حَتَّى عَلَفَ شَاتِكَ وَ مَلَحَ عَجِينِكَ (مجلسی، ۱۴۰۳، ۹۰: ۳۰۳)؛ ای موسی! هر چه نیاز داری از من بخواه حتی علوفه گوسفند و نمک خمیرت را».

دعای جامع حاجات دنیوی و اخروی امام باقر علیه السلام

در منابع روای و کتب ادعیه برای حاجات دنیوی و اخروی دعاهای فراوانی از امام باقر علیه السلام به مناسبت های مختلف ذکر شده است که چند نمونه ذکر می شود: ابو حمزه می گوید: این دعا را از امام محمد باقر علیه السلام گرفتم و آن حضرت این دعا را «جامع» (جامع حاجات دنیوی و اخروی و مادی و معنوی) می نامیدند:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِجَمِيعِ رُسُلِهِ وَ بِجَمِيعِ مَا أَنْزَلَ بِهِ عَلَيَّ جَمِيعِ الرُّسُلِ وَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَ لِقَاءَهُ حَقٌّ وَ صَدَقَ اللَّهُ وَ بَلَغَ الْمُرْسَلُونَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَ سُبْحَانَ اللَّهِ كُلَّمَا سَبَّحَ اللَّهُ شَيْءٌ وَ كَمَا يُحِبُّ اللَّهُ أَنْ يَسْبَحَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ كُلَّمَا حَمِدَ اللَّهُ شَيْءٌ وَ كَمَا يُحِبُّ اللَّهُ أَنْ يَحْمَدَ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كُلَّمَا هَلَّلَ اللَّهُ شَيْءٌ وَ كَمَا يُحِبُّ اللَّهُ أَنْ يَهْلَلَ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ كُلَّمَا كَبَّرَ اللَّهُ شَيْءٌ وَ كَمَا يُحِبُّ اللَّهُ أَنْ يَكْبُرَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مَفَاتِيحَ الْخَيْرِ وَ حَوَاتِيمَهُ وَ سَوَابِغَهُ وَ فَوَائِدَهُ وَ بَرَكَاتِهِ وَ مَا بَلَغَ عِلْمُهُ عِلْمِي وَ مَا قَصَرَ عَنِّي إِحْصَائِهِ حِفْظِي اللَّهُمَّ أَنْهَجْ إِلَى أَسْبَابِ مَعْرِفَتِهِ وَ افْتَحْ لِي أَبْوَابَهُ وَ غَشِّنِي بِبَرَكَاتِ رَحْمَتِكَ وَ مَنْ عَلَى بَعْضَةِ عَنِ الْإِزَالَةِ عَن دِينِكَ وَ طَهَّرْ قَلْبِي مِنَ الشَّكِّ وَ لَا تَشْغَلْ قَلْبِي بِدُنْيَايَ وَ عَاجِلِ مَعَاشِي عَن أَجْلِ ثَوَابِ آخِرَتِي وَ اشْغَلْ قَلْبِي بِحِفْظِ مَا لَا تَقْبَلُ مِنِّي جَهْلُهُ وَ ذَلَّلْ لِكُلِّ خَيْرٍ لِسَانِي وَ طَهَّرْ قَلْبِي مِنَ الرِّيَاءِ وَ لَا تُجْرِمْنِي فِي مَفَاصِلِي وَ اجْعَلْ عَمَلِي

خَالِصًا لَكَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ وَأَنْوَاعِ الْفَوَاحِشِ كُلِّهَا ظَاهِرِهَا وَبَاطِنِهَا
 وَغَفَلَاتِهَا وَجَمِيعِ مَا يَرِيدُنِي بِهِ الشَّيْطَانُ الرَّجِيمُ وَمَا يَرِيدُنِي بِهِ السُّلْطَانُ الْعَنِيدُ
 مِمَّا أَحْطَتْ بِعِلْمِهِ وَأَنْتَ الْقَادِرُ عَلَى صَرْفِهِ عَنِّي اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طَوَارِقِ
 الْحِجْرِ وَالْإِنْسِ وَزَوَائِعِهِمْ وَبَوَائِقِهِمْ وَمَكَائِدِهِمْ وَمَشَاهِدِ الْفَسَقَةِ مِنَ الْحِجْرِ وَالْإِنْسِ
 وَأَنْ أُسْتَزَلَّ عَنْ دِينِي فَتُفْسِدَ عَلَيَّ آخِرَتِي وَأَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْهُمْ صَرَرًا
 عَلَيَّ فِي مَعَاشِي أَوْ يَعْزُضَ بِلَاءٌ يَصِيبُنِي مِنْهُمْ لَا قُوَّةَ لِي بِهِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَيَّ
 احْتِمَالِهِ فَلَا تَبْتَلْنِي يَا إِلَهِي بِمُقَاسَاتِهِ فِيمَنْعَنِي ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِكَ وَ يَشْغَلْنِي عَنْ
 عِبَادَتِكَ أَنْتَ الْعَاصِمُ الْمَانِعُ الدَّافِعُ الْوَاقِي مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ الرَّفَاهِيَةَ
 فِي مَعِيشَتِي مَا أَبْقَيْتَنِي مَعِيشَةً أَقْوَى بِهَا عَلَيَّ طَاعَتِكَ وَأَبْلُغُ بِهَا رِضْوَانَكَ وَأَصِيرُ
 بِهَا إِلَى دَارِ الْحَيَوَانِ غَدًا وَلَا تَرْزُقْنِي رِزْقًا يُطْغِينِي وَلَا تَبْتَلْنِي بِفَقْرٍ أَسْقَى بِهِ مُضِيقًا
 عَلَيَّ أَعْطِنِي حَظًّا وَافِرًا فِي آخِرَتِي وَمَعَاشًا وَاسِعًا هَنِيئًا مَرِيئًا فِي دُنْيَايَ وَلَا
 تَجْعَلِ الدُّنْيَا عَلَيَّ سِجْنًا وَلَا تَجْعَلْ فِرَاقَهَا عَلَيَّ حُزْنًا أَجْزِنِي مِنْ فِتْنَتِهَا وَاجْعَلْ
 عَمَلِي فِيهَا مَقْبُولًا وَسَعْيِي فِيهَا مَشْكُورًا اللَّهُمَّ وَمَنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ فَأَرِدْهُ بِمِثْلِهِ وَ
 مَنْ كَادَنِي فِيهَا فَكِدْهُ وَاصْرِفْ عَنِّي هَمَّ مَنْ أَدْخَلَ عَلَيَّ هَمَّهُ وَامْكُرْ بِمَنْ مَكْرَبِي
 فَإِنَّكَ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ وَافْقَأْ عَنِّي عَيْونَ الْكُفْرَةِ الظُّلْمَةِ وَالطُّغَاةِ وَالْحَسَدَةِ اللَّهُمَّ
 وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْكَ السَّكِينَةَ وَاللِّسْنِي دِرْعَكَ الْحَصِينَةَ وَاحْفَظْنِي بِسِتْرِكَ الْوَاقِي وَ
 جَلِّئْنِي عَافِيَتِكَ النَّافِعَةَ وَصَدِّقْ قَوْلِي وَفَعَّالِي وَبَارِكْ لِي فِي وُلْدِي وَأَهْلِي وَ
 مَالِي اللَّهُمَّ مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَغْفَلْتُ وَمَا تَعَمَّدْتُ وَمَا تَوَانَيْتُ وَمَا
 أَعْلَنْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ فَاعْفِرْهُ لِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ (كليني، ۱۳۶۲، ۲: ۵۸۸-۵۸۹)؛

به نام خداوند بخشنده مهربان، گواهی دهم که معبودی نیست جز تو خدای یگانه ای
 که شریک نداری و گواهی دهم که محمد بنده و رسول توست ایمان دارم به خدا و به
 همه رسولانش و به همه آنچه نازل شده بر تمامی رسولان و به راستی وعده خدا حق
 است و دیدارش حق است و راست گفته خدا و رسانده اند رسولان و ستایش خاص
 خدا پروردگار جهانیان است و منزه است خدا هرگاه تنزیه کند خدا را چیزی و چنانچه
 دوست دارد خدا که تنزیه شود و ستایش خدای را هرگاه ستایش کند او را چیزی و
 چنانچه دوست دارد خدا که ستایش شود و نیست معبودی جز خدا هرگاه تهلیل کند

او را چیزی و چنانچه خواهد خدا که تهلیل شود و خدا بزرگتر است هرگاه به بزرگی ستایدش چیزی و چنانچه خواهد خدا که به بزرگی یاد شود؛ خدایا از تو خواهم کلیدهای خیر و پایان‌های آن را و شایان‌هایش و فایده‌هایش و برکاتش را و آنچه را رسیده به دانستش علم من و آنچه کوتاه آمده از شماره‌اش حفظ من؛ خدایا آشکار کن برای من اسباب شناسایی‌اش را و بگشا برایم درهای آن را و بیوشانم برکت‌های رحمتت را و منت گذار بر من به خودداری کردن از بیرون رفتن از دینت و پاک‌کن دلم را از شک و سرگرم مکن دلم را به دنیایم و زندگی زودگذرم از پاداش آینده آخرت و سرگرم کن دلم را به نگهداری و حفظ آنچه نپذیری از من نادانی‌اش را و رام کن برای هر کار نیک زبانم را و پاک‌کن دلم را از خودنمایی و جریانش مده در مفاصلم و قرار ده عملم را خالص برای خود؛ خدایا به تو پناه برم از بدی و انواع کارهای زشت همه‌اش پیدا و نهانش و غفلت‌هایش و تمام آنچه از من خواهد شیطان رانده‌شده و آنچه از من خواهد سلطان ستیزه‌جو، از آنچه علم تو بدان احاطه دارد و تو قدرت بر دفع آن از من داری؛ خدایا به تو پناه برم از شبیخون زنان جن و انس و خشم جویی هاشان و سُوروشان و توطئه هاشان و جاهایی که حضور یابند فاسقان جن و انس و از این که لغزانده شوم از دینم پس تباه شود بر من آخرتم و یا این کار از آن‌ها زبانی باشد که در زندگی بر من رسد یا بلایی پیش آید که از ایشان بر من اصابت کند که من طاقتش را ندارم و شکیبایی تحملش را ندارم. پس دچارم مکن خدایا به کشیدن رنج آن که جلوگیری کند از یاد تو و سرگرم کند از پرستش تو؛ تویی نگهدار و جلوگیری و دافع و حفظ‌کننده از این‌ها همه؛ از تو خواهم خدایا رفاه (و فراخی) در زندگی تا در دنیا زنده‌ام داری چنان‌که نیرو گیرم بدان بر پیروی‌ات و برسانم بدان به خشنودیت و درآیم بدان به خانه زندگی ابدی در فردای قیامت و روزیم مکن آن چنان روزی که سرکشم کند و دچارم مکن به فقری که بدبخت گردم و تنگ گیرد بر من. عطا کن مرا بهره شایان در آخرتم و روزی فراخ و گوارا و لذیذی در دنیایم و دنیا را بر من زندان مکن و جدایی و فراقش را بر من اندوه منما؛ نگاهم دار از آشوبش و بگردان کارم را در آن پذیرفته و کوششم را در آن مورد قدردانی؛ خدایا هرکه قصد سویی درباره من دارد تو با او چنان کن و هرکه درباره‌ام بداندیشی کند تو با او چنان کن و بگردان از

من اندوه کسی که وارد ساخته بر من اندوهش را و نقشه کش بدان که برایم نقشه کشید که تو ماهرتر از همه نقشه کشانی و کور کن از من چشم کافران ستمگر و سرکشان و حسود را؛ خدایا فروبار بر من از جانب خود آرامش و بیوشان بر من زره محکمت را و حفظ کن مرا به پوشش نگه دارنده ات و بیوشانم به تندرستی سودمندت و تصدیق کن گفتارم و کردارم را و برکت ده در فرزندان و خاندان و مالم؛ خدایا آنچه من پیش انداختم یا پس انداختم و آنچه از روی غفلت یا از روی عمد انجام دادم و آنچه سستی کردم و آنچه آشکار کردم و آنچه در پنهان انجام دادم همه را بیامرزی ای مهربان ترین مهربانان.

همچنین دعایی از امام محمد باقر علیه السلام روایت شده است که آن حضرت این دعا را به برادرش عبدالله بن علی جهت حوائج دنیا و آخرت آموخت:

اللَّهُمَّ اِزْفَعْ ظَنِّي صَاعِدًا وَلَا تُطْمِعْ فِي عَدْوًا وَلَا حَاسِدًا وَ احْفَظْنِي قَائِمًا وَ قَاعِدًا وَ يَقْظَانًا [يَقْظَان] وَ رَاقِدًا اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ ارْحَمْنِي وَ اهْدِنِي سَبِيلَكَ الْأَقْوَمَ وَ قِنِي حَرَّ جَهَنَّمَ وَ احْطُطْ عَنِّي الْمَغْرَمَ وَ الْمَأْتَمَّ وَ اجْعَلْنِي مِنْ خَيْرِ خِيَارِ الْعَالَمِ (همان، ۵۸۵).

از ابو حمزه ثمالی روایت شده است که از حضرت باقر علیه السلام اجازه خواستم خدمتش مشرف شوم؛ حضرت از خانه بیرون آمد، درحالی که لب های مبارکش حرکت می کرد، فرمود: تکلم مرا دانستی؟ گفتم: آری فدایت شوم. فرمود: تکلم کردم به کلامی که احدی هرگز به آن تکلم نکرده، مگر آن که حق تعالی آنچه از امر دنیا و آخرت برای او مهم است کفایت فرموده، گفتم: فدایت شوم، پس مرا به آن خبرده؛ فرمود: آری هرکه این کلمات را در حال بیرون رفتن از خانه بخواند، مهمات او آسان گردد:

بِسْمِ اللَّهِ حَسْبِيَ اللَّهُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ أُمُورِي كُلِّهَا وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَ عَذَابِ الْآخِرَةِ كَفَاهُ اللَّهُ مَا أَهَمُّهُ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ وَ آخِرَتِهِ (همان، ۵۴۱)؛ بنام خدای بخشاینده مهربان، خدا مرا بس است، بر خدا توکل کردم، خدایا از تو بهترین همه امور را می خواهم و به تو از خواری دنیا و عذاب آخرت پناه می آورم.

شیوه طلب حاجات دنیوی و اخروی

سخن و گفتار و رفتارهای امامان معصوم علیهم السلام و امام باقر علیه السلام در همه امور، اعم از عبادت و دعا، برای مسلمانان حجت است؛ کیفیت دعا و حاجت خواستن از خداوند، در گفتار و سیره امام باقر علیه السلام به خوبی بیان شده است. امام صادق علیه السلام

کیفیت طلب حاجات دنیوی و اخروی را بر اساس سیره عبادی پدر بزرگوارش بیان کرده است و در احادیث فراوان عبارات مانند «كَانَ أَبِي يَفْعَلُ كَذَا» یا «كَانَ أَبِي يَقُولُ كَذَا» به کار برده است که یقیناً این تعبیرات، تصریح در استمرار و تداوم رفتار یا گفتار آن حضرت دارد و روشن است که استمرار، نشان‌دهنده اهمیت آن رفتار و گفتار است؛ زیرا رفتارها و گفتارهای آن حضرت حجت است و ایجاد مسئولیت می‌کند و نقش مهم در خودسازی دارد.

لازم به ذکر است که امام صادق علیه السلام عنایت خاص بر بیان سیره پدر بزرگوارش به خصوص سیره عبادی آن حضرت دارد که این امر، می‌تواند دو دلیل داشته باشد:

۱. نوعی تعظیم و احترام به مقام و جایگاه رفیع امام باقر علیه السلام است؛
۲. پس از دوران خفقان و حاکمیت جنایتکاران بنی امیه که با امامان شیعه و تفکر و عقاید آنان، مبارزه داشتند، امام باقر علیه السلام در دوره افول قدرت بنی امیه از فرصت‌ها به نحو احسن استفاده کرد و در بیان معارف اسلام ناب و آموزه‌های آن تلاش فراوان نمود و حقایق اسلام را به شیوه‌های گوناگون از جمله با شیوه دعا، به پیروان اهل بیت علیهم السلام و سایر مسلمانان بازگو نمود. بنابراین امام باقر علیه السلام چه با قول و گفتار و چه با سیره و رفتار، نقش مهم و بنیادینی در نشر و توسعه معارف اهل بیت علیهم السلام در گستره جهان اسلام، داشته است. اینک کیفیت طلب حاجات دنیوی و اخروی را در سیره عبادی امام باقر علیه السلام طبق گزارش امام صادق علیه السلام بیان می‌کنیم:

۱. طلب حاجت دنیوی و اخروی با خشوع و خضوع

یکی از شیوه‌های کیفیت طلب حاجت دنیوی و اخروی در سیره امام باقر علیه السلام طلب حاجت دنیوی و اخروی با خشوع و خضوع بوده است. انسان وقتی خداشناس باشد و معرفتی از روی علم داشته باشد، خشیت و خوفی به او دست می‌دهد که هرگونه در برابر خداوند حاضر نشود.

این‌گونه است که در سلوک و سیره معصومان علیهم السلام اموری بیان شده است که بیانگر خشیت و خوف ایشان در محضر الهی بوده است امام صادق علیه السلام درباره پدرش فرموده است: «كَانَ لِأَبِي ثَوْبَانَ حَشِينَانَ يَصَلِّي فِيهَا صَلَاتَهُ وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْأَلَ الْحَاجَةَ لَيْسَهُمَا وَ سَأَلَ اللَّهَ حَاجَتَهُ؛ پدرم دو لباس خشن داشت که نماز خود را با آن دو لباس می‌گزارد و چون می‌خواست از خدای خود حاجتی بخواهد، آن لباس‌ها را می‌پوشید و حاجت خود را از خدا درخواست می‌کرد» (حرانی، ۱۳۶۳، ۱۱۳). چنانکه ملاحظه می‌شود کلمه الحاجه در این حدیث و سایر احادیثی که بعداً ذکر می‌شود دارای الف و لام جنس است که شامل حاجت دنیوی و اخروی هر دو می‌شود.

پوشیدن لباس‌های زبر و خشن، حالت غرور و ناز و تکبر را از بین می‌برد و فروتنی و خضوع می‌آورد. دعا در چنین حالتی به استجابت نزدیک‌تر و با مقام والای خالق هستی متناسب‌تر است. در روایت درباره حالت خشیت امام باقر علیه السلام آمده است: «كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليهما السلام إِذَا قَامَا إِلَى الصَّلَاةِ تَغَيَّرَتِ لَوَانُهُمَا حُمْرَةً مَرَّةً وَ مَرَّةً صُفْرَةً كَأَنَّمَا يَنَاجِيَانِ شَيْئًا يَرِيَانَهُ (مجلسی، ۱۴۰۳، ۸۱: ۲۴۸)؛ امام باقر و امام صادق علیهم السلام چون به نماز بر می‌خواستند رنگشان تغییر می‌کرد، گاه سرخ و گاه زرد می‌شد، گویا با چیزی مناجات می‌کنند که او را می‌بینند». بنابراین حاجت خواستن از خدا، باید همراه با اظهار کوچکی و نیاز خود و اعتراف به عظمت و قدرت پروردگار باشد.

۲. طلب دعا و حاجت در مسجد و مکان‌های مقدس

از شیوه‌های طلب حاجت دنیوی و اخروی طبق سیره امام باقر علیه السلام در مسجد و مکان‌های مقدس است. زیرا از جاهایی که خداوند دوست دارد مسجد است و دعا در این مکان نیز امکان اجابت بیش‌تری دارد. از این رو، حضور در مسجد به‌ویژه در ماه مبارک رمضان که ماه خدا و مهمانی اوست، از فضیلت بیش‌تری برخوردار است. جابر می‌گوید: كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام يَبْكُرُ إِلَى الْمَسْجِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ تَكُونُ الشَّمْسُ قَيْدَ رُمَحٍ فَإِذَا كَانَ شَهْرَ رَمَضَانَ يَكُونُ قَبْلَ ذَلِكَ (عاملی، ۱۴۰۹، ۷: ۳۴۸)؛ امام باقر علیه السلام روزهای جمعه صبحگاهان به هنگامی

که خورشید به اندازه يك نیزه بر آمده بود به مسجد می شتافت و چون ماه رمضان می شد زودتر از این به مسجد می رفت».

در این حدیث و روایات دیگر بیان شده که حضور در مسجد، ثواب دارد، و از همین رو توصیه شده که زود به مسجد برویم و دیرتر خارج شویم. هم چنین دانسته شد که روز جمعه چون اعمال و نماز و دعاهاى بیشتری دارد و هم چنین ماه رمضان بهترین زمان هاست، نباید از فیض حضور در این مکان مقدس و ثواب عبادت محروم شد. در همین رابطه غسل جمعه نیز مورد تأکید قرار می گیرد. امام صادق علیه السلام فرمود: «وَ كَانَ أَبِي عليه السلام يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عِنْدَ الزَّوَالِ (حمیری، ۱۴۱۳، ۴۷۶)؛ پدرم همواره در روز جمعه به هنگام ظهر غسل جمعه می نمود».

در فقه اسلامی آمده که غسل جمعه مستحب است و بهترین وقت آن هنگام ظهر است، تا حضور در نماز جمعه و جمع مسلمانان، با بدن و لباسی پاک و تمیز باشد. از همین روست که ایشان در طواف کعبه که احتمال اجابت دعا است، دست به دعا بر می دارد و در عمل به ما نشان می دهد که کجا چه بخوایم. ابو مریم می گوید:

كُنْتُ مَعَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَطُوفُ فَكَانَ لَا يَمُرُّ فِي طَوَافٍ مِنْ طَوَافِهِ بِالرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ إِلَّا اسْتَلَمَهُ ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ تُبْ عَلَيَّ حَتَّى أَتُوبَ وَأَعِصِمَنِي حَتَّى لَا أَعُودَ (کلینی،

۱۳۶۲، ۴: ۴۰۹)؛ همراه امام باقر علیه السلام به گرد خانه خدا طواف می کردم. هرگاه امام در طوافش به رکن یمانی می رسید، دست بدان می مالید و می گفت: خدایا به من توجه و عنایتی کن تا توبه کنم و مرا حفظ کن تا دوباره (به آنچه مورد رضای تو نیست) برنگردم.

ایشان در سنت و سیره خویش نشان می دهد دعا در مسجد الحرام، آن هم هنگام دست کشیدن به حجرالأسود و در رکن یمانی فضیلت بیشتری دارد؛ چون که کعبه و مسجد الحرام خانه خداست و طواف، چرخیدن به دور خانه اوست و دعا و درخواست حاجات دنیوی و اخروی در این مکان و حال، به اجابت نزدیک تر است. پس باید این شیوه و سیره را بیاموزیم و عمل کنیم.

۳. طلب حاجت و دعا در زمان زوال خورشید

دوباره طلب حاجت دنیوی و اخروی از امام باقر علیه السلام شیوه ها و روش هایی مختلفی نقل شده

است که می‌تواند سرمشقی برای کسانی باشد که حاجتی از خداوند می‌خواهند. در شیوه حاجت خواستن از خدا هم‌چنین امام صادق علیه السلام فرموده است:

كَانَ أَبِي إِذَا طَلَبَ الْحَاجَةَ طَلَبَهَا عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ، فَإِذَا أَرَادَ ذَلِكَ قَدَّمَ شَيْئًا فَتَصَدَّقَ بِهِ وَ شَمَّ شَيْئًا مِنْ طَيْبٍ وَرَاحٍ إِلَى الْمَسْجِدِ وَدَعَا فِي حَاجَتِهِ بِمَا شَاءَ اللَّهُ (همان، ۲: ۴۷۸)؛ چون پدرم می‌خواست از خداوند چیزی بخواهد، بهنگام ظهر درخواست می‌کرد و چون اراده می‌کرد از خداوند چیزی بخواهد قبلاً چیزی صدقه می‌داد و مقداری بوی خوش به کار می‌برد و به مسجد می‌رفت و برای درخواست خود دعا می‌نمود به آنچه خدا بخواهد.

هرچند خداوند بیرون از زمان و مکان و خالق آن‌هاست، ولی مخلوق محاط به زمان و متمکن به مکان است و شکی نیست که زمان و مکان‌ها برای انسان تفاوت و فرقی دارد و آثار آن نیز متفاوت است. از همین رو، در آیات و روایات آمده است مکان و زمان و کیفیت، در عبادت و نماز و دعا اثر دارد. هنگام زوال آفتاب در ظهر و مکانی چون مسجد، به استجابات دعا کمک می‌کند و اگر پیش از دعا صدقه بدهند، بیشتر مورد عنایت الهی قرار می‌گیرند، چون خداوند، صدقه دهندگان را دوست دارد. بنابراین نیایش با معبود بی‌همتا در هر جا و هر زمان مطلوب است؛ ولی در لحظه‌ها و مکان‌های خاص، طبق سیره امام باقر علیه السلام مطلوب‌تر و به اجابت دعا نزدیک‌تر است.

۴. طلب حاجت و دعا به صورت دسته‌جمعی

یکی از شیوه‌های کیفیت طلب حاجت دنیوی و اخروی در سیره امام باقر علیه السلام که به آن توصیه شده است دعای دسته‌جمعی است. در سیره و سبک زندگی امام باقر علیه السلام فرزندش امام جعفر صادق علیه السلام بیان می‌کند: «كَانَ أَبِي إِذَا حَزَنَهُ أَمْرٌ جَمَعَ النِّسَاءَ وَ الصِّبْيَانَ ثُمَّ دَعَا وَ أَمَّنُوا» (همان، ۴۸۷)؛ چون مشکلی پدرم حضرت باقر علیه السلام را اندوهناک می‌ساخت، زنان و کودکان را گرد می‌آورد و خود دعا می‌کرد و آنان آمین می‌گفتند». از این حدیث به دست می‌آید آمین گفتن در برابر دعا، مستحب است و آمین‌گویی کودکان بی‌گناه و اهل خانه دعا را به اجابت نزدیک‌تر می‌کند.

نیایش جمعی به درگاه حق، امری پسندیده است و سفارش شده است که نیایش کنندگان گرد هم آیند و دعا کنند که این، به اجابت دعا نزدیک تر است. حضرت صادق علیه السلام می فرماید: «كَانَ أَبِي إِذَا حَزَنَهُ أَمْرٌ جَمَعَ النِّسَاءَ وَ الصَّبِيَّانَ ثُمَّ دَعَا وَ أَمَّنُوا (فیض کاشانی، ۱۴۰۶، ۹: ۱۵۰۳)؛ پدرم سیره اش این بود که هرگاه پدیده ای ناگوار رخ می نمود که حضرت را غم و اندوه فرامی گرفت، زن ها و کودکان خویش را جمع و سپس به پیشگاه خدا دعا می کرد و آنان آمین می گفتند».

۵. طلب حاجت و دعا در نماز شب

یکی از شیوه های کیفیت طلب حاجت دنیوی و اخروی در سیره امام باقر علیه السلام دعا و نیایش در تهجد و نماز شب است، در دعاهای نماز شب مهم ترین کار، اعتراف به قصور و کوتاهی و برشمردن لغزش ها در پیشگاه خدا و استغفار از یکایک گناهان است تا از این راه، رحمت الهی جلب شود. چه خوب است که تلاش روزانه انسان، هم را با دعا و تضرع و اشک شبانه باشد، آن گونه که اولیای الهی چنین بودند. امام صادق علیه السلام فرموده است:

كَانَ أَبِي يَقُولُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ فِي تَضَرُّعِهِ: أَمَرْتَنِي فَلَمْ أَتَمِرْ وَ نَهَيْتَنِي فَلَمْ أَنْزَجِرْ فَهَا أَنَا ذَا عَبْدُكَ بَيْنَ يَدَيْكَ وَ لَا أَعْتَدِرُ (مجلسی، ۴۶، ۲۹۰)؛ پدرم در نیمه های شب به هنگام مناجاتش می گفت: [خدایا] فرمانم دادی فرمان نبردم، مرا نهی کردی، دست نکشیدم. پس اینک منم بنده تو در پیشگاهت ایستاده ام و عذری نمی جویم!.

در آیات و روایات بر شب زنده داری و نماز شب تأکید بسیار شده است. این عمل بر پیامبر صلی الله علیه و آله بر اساس آیات سوره مزمل واجب بوده است و امامان و مؤمنان بر آن بودند تا بدان به عنوان یک مستحب مؤکد عمل کرده و هرگز آن را ترک نکنند. امام صادق علیه السلام درباره سیره پدرش فرموده است: كَانَ أَبِي رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ أَطَالَ الْقِيَامَ وَ إِذَا رَكَعَ أَوْ سَجَدَ أَطَالَ حَتَّى يَقَالَ أَنَّهُ قَدْ نَامَ فَمَا يَفْجَأُنَا مِنْهُ إِلَّا وَ هُوَ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقًّا حَقًّا (همان، ۸۷، ۲۲۷)؛ پدرم - رضوان خدا نثارش باد - چون شبانگاه از خواب بر می خاست، قیامی طولانی و رکوع و سجده ای طولانی به جای می آورد، به حدی که گفته می شد، خوابش برده است، ناگاه می شنیدیم که می گوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقًّا حَقًّا».

بر اساس آموزه‌های اسلامی سجده‌ها و رکوع‌های طولانی مایه تقرب به پروردگار است و از فضایل ائمه، سجده‌های طولانی بود، آن قدر که تصور می شد امام به خواب رفته است. هم چنین امام صادق علیه السلام در سیره آن حضرت در انجام شب‌زنده‌داری و نماز شب فرموده است: «كَانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ ... كَانَتْ بَيْنِي وَ بَيْنَ أَبِي بَابٌ فَكَانَ إِذَا صَلَّى يَقْرَأُ فِي الْوَتْرِ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فِي ثَلَاثَتَيْهِنَّ (همان، ۲۲۶)؛ پدرم می فرمود: «قل هو الله احد» [در ثواب] با یک سوّم قرآن برابر است ... بین جایگاه من و پدرم دری بود. چون او برای نماز شب برمی خاست، در هر سه رکعت نماز وتر [شفع و وتر] «قل هو الله احد» می خواند».

۶. طلب حاجت و دعا در حال سجده

مسلم است که نزدیک ترین حالت یک بنده به خداوند متعال حالت سجده است. از همین جا است که می بینیم امام باقر علیه السلام همواره در حال سجود، قلب و احساسات خود را به سوی خداوند متعال منعطف کرده و خداوند را بادل بریدن کامل از همه چیز و در طبق اخلاص نهادن دل و روح، به مناجات می نشست است. به همین جهت است که می بینیم در کتب ادعیه، دعاهای بسیاری برای حالت سجده از امام باقر علیه السلام نقل گردیده است. از آن جمله:

۱. اسحاق بن عمّال از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که آن حضرت فرمودند: من همیشه رختخواب پدرم را آماده می کردم و به انتظار آمدن آن حضرت می نشستم. هنگامی که آن حضرت به رختخواب می آمدند و به خواب می رفتند من برخاسته و به رختخواب خود می رفتم و می خوابیدم. در شبی از شب‌ها آمدن آن حضرت به رختخواب به طول انجامید. من به جستجوی آن حضرت به مسجد رفتم. در آن وقت شب مردم به خواب رفته بودند و کسی در مسجد نبود. دیدم که آن حضرت در مسجد و در حال سجود است و کسی در مسجد غیر از آن حضرت نیست. من صدای ناله آن حضرت را شنیدم که در حال سجده می فرمود:

سبحانک اللهم، أنت ربی حقا حقا، سجدت لک یا رب تعبدا و رقًا، اللهم إنَّ
عملی ضعیف فضاغفه لی... اللهم فنی عذابک یوم تبعث عبادک، و تب علی
إنک أنت التواب الرحیم؛

خداوندا تو پاک و منزهی، خداوندا تو به حقیقت و بازهم به حقیقت پروردگار منی،
خداوندا سجده من بر تو از روی تعبّد و بندگی است، خدای من، کارهایم در برابر
ذات مقدّس تو ضعیف و کم است. تو کارهای مرا به لطف و کرمّت زیاد
کن. خداوندا مرا از عذاب روز قیامت همان روزی که بندگانت را در پیشگاه خود
به پا می داری حفظ کن. خداوندا توبه مرا بپذیر چراکه تو توبه پذیر مهربانی (کلینی،
پیشین، ۳: ۳۲۳).

۲. ابوعبیده حذاء روایت می کند که: از امام باقر علیه السلام در حال سجود شنیدم که می فرمود:
اسألك بحق حبيبي محمد صلى الله عليه وآله إلا بدلت سيأتي حسنات، و حاسبتني حسابا يسيرا؛
خدایا تو را به حقّ حبیبیت محمد صلى الله عليه وآله سوگند می دهم که گناهان مرا تبدیل به حسنات نمایی و
در هنگام حساب بر من آسان گیری.

سپس شنیدم که آن حضرت در دوّمین سجده خود فرمودند:

اسألك بحق حبيبي محمد صلى الله عليه وآله إلا ما كفيتني مؤونة الدنيا، و كلّ هول دون
الجنة؛ خدایا تو را به حقّ حبیبیت محمد صلى الله عليه وآله سوگند می دهم که مرا از طلب زاد و تو
شه دنیایم کفایت کنی و هر بلا و اندوهی که فرجامی جز بهشت داشته باشد.

سپس آن حضرت برای سوّمین بار به سجده رفته و در سجود خود فرمودند:

أسألك بحق حبيبي محمد صلى الله عليه وآله لما غفرت لي الكثير من الذنوب و القليل، و
قبلت مني عملي اليسير، خداوندا تو را به حقّ حبیبیت محمد صلى الله عليه وآله سوگند می دهم که
گناهانم را کم یا زیاد بیامرزی و عملم را اگرچه کم و ناچیز است از من بپذیری

سپس امام باقر علیه السلام برای چهارمین بار به سجده رفته و به محضر خداوند متعال عرضه

داشتند که:

أسألك بحق حبيبي محمد صلى الله عليه وآله لما أدخلتني الجنة، و جعلتني من سكانها، و
لما نجيتني من سفعات النار برحمتك، و صلّى الله على محمد و آله (همان،

(۳۲۲)؛ خداوندا تو را به حقّ حیبت محمد صلی الله علیه و آله سوگند می‌دهم که مرا وارد بهشت گردانده و از ساکنان آن قرار دهی و به لطف و رحمت خود مرا از زبانه‌های داغ آتش جهنّم برهانی و خداوند بر محمد و آتش درود فرستد.

نتیجه

از جمله اهداف خلقت انسان عبادت است. سیره عبادی امامان معصوم علیهم السلام از جمله سیره عبادی امام باقر علیه السلام سرمشق و الگوی عملی و عینی برای رفتارها و عبادت ماست. خداوند دنیا را عالم نیاز قرار داده و انسان برای بقا و تکامل خود مکلف به برطرف کردن نیازهای خود از طریق دعا می‌باشد؛ لذا ما به دعا و طلب حاجت از خداوند سفارش شده‌ایم. سیره عبادی امامان معصومین علیهم السلام و امام باقر علیه السلام تجسم عملی عبادت و کار بست آن در عمل و رفتار است که در قالب عمل و رفتار عینی بیان شده است. هر چند سیره بیشتر معطوف به روش عملی است اما قول و سخن بخشی از عمل انسان است که در مفهوم سیره گنجانیده می‌شود.

حاجت و نیاز یا دنیوی است یا اخروی. کیفیت طلب حاجات دنیوی و اخروی بر اساس سیره عبادی امام باقر علیه السلام که امام صادق علیه السلام از پدر بزرگوارش نقل کرده است به شیوه‌های مختلف بوده است از جمله به این صورت بوده که امام باقر علیه السلام دو لباس خشن داشته و نماز را با آن دو لباس بجا می‌آورده و اگر حاجت دنیوی و اخروی از خدا می‌خواست است آن لباس‌ها را می‌پوشید و حاجت خود را از خدا درخواست می‌کرد. زیرا پوشیدن لباس‌های خشن، حالت غرور و تکبر را نابود می‌کند و فروتنی و خضوع می‌آورد. دعا در چنین حالتی به استجابت نزدیک‌تر و با مقام والای خالق هستی متناسب‌تر است.

از شیوه‌های طلب حاجت دنیوی و اخروی طبق سیره امام باقر علیه السلام در مسجد و مکان‌های مقدس است؛ زیرا دعا مطلب حاجت در مسجد و مکان‌های مقدس، امکان اجابت بیش‌تری دارد. از جمله کیفیت طلب حاجت طبق سیره امام باقر علیه السلام طلب حاجت در هنگام ظهر است که حضرت صدقه می‌داد و بوی خوش به کار می‌برد و به مسجد

می‌رفت. از شیوه‌های کیفیت طلب حاجت دنیوی و اخروی در سیره امام باقر علیه السلام دعای دسته جمعی و همچنین دعا و نیایش در تهجد و نماز شب است. امام باقر علیه السلام در حال سجود، قلب و احساسات خود را به سوی خداوند منعطف و بادل بریدن کامل از همه چیز و در طبق اخلاص نهادن دل و روح، حاجات دنیوی و اخروی خود را از خداوند طلب می‌کرد.

کتابنامه

- به غیر از قرآن کریم ترجمه آیت الله مکارم شیرازی و نهج البلاغه، تحقیق صبحی صالح.
أبی جمهور، محمد بن زین الدین ابن، *عوالی اللئالی العزیزة فی الأحادیث الدینیة*، قم، دار
سید الشهداء للنشر، ۱۴۰۵ق.
- ابن منظور، محمد بن مکرم؛ *لسان العرب*، چ سوم، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴.
اطلاعات، مرکز، اسلامی، مدارک؛ *فرهنگ نامه اصول فقه*، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
اسلامی، ۱۳۸۹ ش .
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ *المفردات فی غریب القرآن*، بیروت، الدار الشامیه، ۱۴۱۲.
حسینی زاده، سیدعلی، اعرافی، علیرضا؛ *سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت علیهم السلام*، پژوهشکده حوزه و
دانشگاه، ۱۳۹۳.
- حرانی، حسن بن علی ابن شعبه؛ *تحف العقول*، مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، جامعه
مدرسین، ۱۳۶۳ق.
- حر عاملی، محمد بن حسن؛ و *سائل الشیعة*، مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام قم، مؤسسه آل
البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ق.
- _____، *تحف العقول*، مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۳ق.
حمیری، عبدالله بن جعفر، *قرب الإسناد*، مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، ۱۴۱۳ق،
فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی؛ *الوافی*، اصفهان، کتابخانه امام امیر المؤمنین علیه السلام،
۱۴۰۶ق.
- فیومی، احمد بن محمد؛ *مصباح المنیر*، قم، دارالهجره، ۱۴۰۵.
کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، تهران، ناشر: اسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۶۲.
مطهری، مرتضی؛ *سیری در سیره نبوی*، انتشارات صدرا، ۱۳۸۳.
مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی؛ *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*، مصحح:
جمعی از محققان، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.

